

VOORSTEL VIONA ONDERZOEKSRAPPORT

OPROEP 2004

Thema 1: Levenslang Leren en evolueren in de kennismaatschappij

Topic 1: De terugkeer van volwassenen naar het hoger onderwijs
ONDERZOEKSRAPPORT

Promotoren:

Prof. Dr. Lieve De Lathouwer en Prof. Dr. Bea Cantillon (Universiteit Antwerpen)

Co-promotor:

Prof. Dr. Koen Pelleriaux (Universiteit Antwerpen)

1. Promotor(en)

Prof. Dr. Lieve De Lathouwer

Vakgroep Sociologie

Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleek

Universiteit Antwerpen - Stadscampus

Prinsstraat 13, B-2000 Antwerpen

Tel: +32 (0)3 220 43 30 – fax: +32 (0)3 220 43 25 – e-mail: lieve.delathouwer@ua.ac.be

Prof. Dr. Bea Cantillon

Vakgroep Sociologie

Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleek

Universiteit Antwerpen - Stadscampus

Prinsstraat 13, B-2000 Antwerpen

Tel: +32 (0)3 220 43 38 – fax: +32 (0)3 220 43 25 – e-mail: bea.cantillon@ua.ac.be

Co-promotor :

Prof. Dr. Koen Pelleriaux

Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen

Universiteit Antwerpen – Campus Drie Eiken

Universiteitsplein 1, B-2610 Antwerpen (Wilrijk)

Tel: 03.820.28.74 – Fax: 03.820.28.82 – E-mail: koen.pelleriaux@ua.ac.be

2. Titel

Levenslang leren en de terugkeer van volwassenen naar het hoger onderwijs

3. Samenvatting van het onderzoeksvoorstel (max. 2 blz.)

Situering

Levenslang leren wordt vandaag beschouwd als een kernstrategie in de verdere evolutie naar een kennissamenleving. Onze kennissamenleving stelt steeds hogere eisen aan kennis en veelzijdigheid van competenties. Een structureel probleem van vergrijzende Westerse economieën is het dreigend tekort aan menselijk kapitaal, waardoor bepaalde functies niet langer kunnen worden ingevuld. Bovendien is er sprake van snelle veroudering van kennis, wat regelmatige bijscholing en heroriëntering, en dus ook meer flexibiliteit in het studietraject, vergt. Ook de flexibilisering van loopbanen leidt tot een grotere aandacht voor permanente ontwikkeling van kennis en vaardigheden. Het accent verschuift van ‘volledige tewerkstelling’ naar ‘volledige inzetbaarheid’. En de veroudering van de bevolking vraagt een continue investering in competenties over de levenscyclus.

De klassieke loopbaan met als tijdspad ‘studeren-werken-(vervroegd)rusten’ wordt als gevolg van deze ontwikkelingen sterk uitgedaagd. Zoals benadrukt wordt in het perspectief van de *transitionele arbeidsmarkt* zullen loopbanen meer transities vertonen, ook tussen werken en studeren, en zal de combinatie van werken en studeren aan belang winnen. Het beleid dient bijgevolg arrangementen te ontwikkelen die deze transities en combinaties stimuleren en ondersteunen.

Hoewel ‘leren’ zich steeds meer dient af te spelen over de gehele levenscyclus, concentreren onderwijsfaciliteiten zich nog in overgrote mate op de vroege levensfase van de initiële formele scholing. Deelname van volwassenen aan (hoger)onderwijs blijft in Vlaanderen nog zeer gering, zeker wanneer we vergelijken met de Scandinavische landen en met het VK.

Het faciliteren van deelname aan hoger onderwijs voor volwassenen in Vlaanderen is een belangrijkste beleidspiste, die zal bijdragen tot een verdere stijging van het aantal hooggeschoolden. Mensen dienen een ‘tweede kans’ te krijgen om op latere leeftijd vooralsnog een diploma hoger onderwijs te behalen. Deze route is eens te meer noodzakelijk in het licht van de grote uitval in het hoger onderwijs en de stagnerende onderwijsdemocratisering. Met de aanpassing van het Vlaamse hoger onderwijs aan de ‘Bologna verklaring’ (o.m. het flexibiliseringdecreet) worden er thans belangrijke opportuniteiten gecreëerd voor deelname van volwassenen aan het hoger onderwijs.

Over de plaats van het hoger onderwijs voor volwassenen binnen het beleid van levenslang leren is vandaag zo goed als niets bekend. Dit onderzoek wil dan ook met een eerste explorerende studie bijdragen tot betere inzichten en kennis op dit domein.

Onderzoeksvragen

Met dit project willen we een inzicht verwerven in (1) het aanbod van het hoger onderwijs ten aanzien van volwassenen (de leermogelijkheden), (2) de vraag van volwassenen ten aanzien van het hoger onderwijs (de leerbehoeften) en (3) de middelen en instrumenten (de instituties) die Vlaanderen vandaag ter beschikking stelt om de terugkeer van volwassenen naar het hoger onderwijs te stimuleren en te ondersteunen.

We stellen ons volgende concrete onderzoeksvragen:

- 1) Wat is de omvang, het profiel en de trends in het aanbod en de vraag naar hoger onderwijs bij volwassenen?
- 2) Wat is het profiel, de motivaties, de barrières en de ervaringen van de volwassenen die deelnemen aan het hoger onderwijs in Vlaanderen?

- 3) Welke inspanningen worden er vandaag reeds geleverd op het vlak van levenslang leren door de scholen, welke barrières ondervinden ze en welke mogelijke samenwerkingsverbanden werden reeds uitgewerkt op dit terrein (bv. samenwerking scholen, bedrijven en overheid).
- 4) Welke (Vlaamse, Federale) instrumenten bestaan er vandaag voor volwassenen die intreden en/of terugkeren naar het hoger onderwijs?

Methodologie

Het project omvat vier luiken, die elk hun eigen methodologie kennen:

Luik 1: Een inventarisering van vraag en aanbod van hoger onderwijs voor volwassenen op basis van de DTO (Databank Tertiair Onderwijs)

Op basis van *geregistreeerde gegevens in de DTO (Databank Tertiair Onderwijs)* van het Departement Onderwijs zullen omvang, profiel en trends in het aanbod en de vraag naar hoger onderwijs bij volwassenen in kaart worden gebracht voor de periode 1999-2004. De DTO registreert alle studenten tertiair onderwijs en laat toe om de groep volwassenen aan het hoger onderwijs te identificeren op basis van leeftijd, reeds behaald diploma en inschrijving in een bepaalde opleiding.

Luik 2: Explorerende survey bij volwassenen

Op basis van een explorerende survey bij de doelgroep van volwassenen in het hoger onderwijs verwerven we een inzicht in het profiel, de motivaties, de barrières, de ervaringen in het hoger onderwijs en de gevolgen voor de loopbaan. De survey bestaat uit een post-enquête bij ca. 2000 volwassenen, die bestaat uit twee groepen: studenten die in het academiejaar 2004-2005 ingeschreven staan in het hoger onderwijs enerzijds en studenten die afgestudeerd zijn een 5à6-tal jaar geleden. De post-enquête wordt voorafgegaan door een korte dieptebevraging/focusgroep om de kwaliteit van de vragenlijst te maximaliseren. Voor de steekproef wordt eerst een representatieve selectie gemaakt van instellingen hoger onderwijs o.b.v. de DTO-databank en vervolgens worden deze instellingen benaderd voor toestemming van een representatieve steekproef van adressen van studenten.

Luik 3: Een beperkte kwalitatieve bevraging bij hogescholen en universiteiten

Bij een beperkt, maar representatief, aantal instellingen van het hoger onderwijs wordt een kwalitatieve bevraging gehouden over de inspanningen die reeds worden geleverd op het vlak van levenslang leren, de barrières die scholen ondervinden in de organisatie van het levenslang leren en de mogelijke samenwerkingsverbanden die bestaan (bv. tussen scholen, bedrijven en overheid).

Luik 4: Inventarisering en analyse van stimulerende maatregelen en de omvang der middelen

In dit luik brengen we de (Vlaamse, Federale) instrumenten in kaart die intrede en/of terugkeer van volwassenen naar het hoger onderwijs ondersteunen (bv. de Vlaamse aanmoedigingspremie opleidingskrediet, de opleidings- en begeleidingscheques, het federale

tijdskrediet, het betaald educatief verlof, studeren met een werkloosheidsuitkering,...). Hiervoor wordt gebruik gemaakt van administratieve en budgettaire beschikbare bronnen.

4. Viona thema en topic

Thema 1: Levenslang Leren

Topic 1: De terugkeer van volwassenen naar het hoger onderwijs

5. Tijdschema

Timing Viona	Taken	Aantal Onderzoeksmoanden
Fase 1: Analyse van de DTO databank (luik 1)	<ul style="list-style-type: none"> Aanvraag databestand bij departement Onderwijs o.b.v. DTO/ Selectie van de groep volwassenen hoger onderwijs Analyse van vraag en aanbod Steekproeftrekking en aanvraag adressen voor post-enquête 	2,5 maand
Fase 2: Uitwerking van de Post-enquête (luik 2)	<ul style="list-style-type: none"> Focusgroep/diepte-interviews Korte literatuurstudie en uitwerking vragenlijst 	4,5 maand
Fase 3: Verzenden van de post-enquête (luik 2), institutionele analyse (luik 3) en voorbereiding kwalitatieve bevraging instellingen (luik 4)	<ul style="list-style-type: none"> Verzenden postenquête (met 2de zending, 2 x 6 weken=3 maand) Administratie van de post-enquête Simultaan ontwikkelen inputschermen (1 maand) Simultaan inventarisatie en analyse van de wetgeving en de budgettaire middelen (1 maand) Simultaan voorbereiding van de gesprekken met de instellingen hoger onderwijs (1 maand) Inputeren van de enquêtegegevens (1 maand aan 80 enquêtes per dag) 	4 maand
Fase 4: Verwerking van de enquête (luik 2)	<ul style="list-style-type: none"> Controle van de gegevens Analyse van de gegevens 	3 maand
Fase 5: Kwalitatieve bevraging instellingen (luik 4)	<ul style="list-style-type: none"> Afname van de gesprekken met de instellingen 	1 maand
Fase 6	<ul style="list-style-type: none"> Eindrapportering Valorisatie 	3 maand
Totaal		18 maanden

6. Valorisatie van de onderzoeksresultaten

De valorisatie van dit onderzoek situeert zich op verschillende vlakken:

- Er wordt een ronde-tafel conferentie georganiseerd met de directeurs van hogescholen en universiteiten en de Vlaamse beleidsverantwoordelijken, met het doel beleidsaanbevelingen te formuleren ten aanzien van het Vlaamse Actieplan 'levenslang leren en het hoger onderwijs'.
- De bevindingen uit dit onderzoek worden gerapporteerd op studiedagen (bv. Arbeidsmarktonderzoekersdagen Vlaanderen-Nederland).
- De onderzoeksbevindingen worden gepresenteerd op congressen van het internationaal thematische onderzoeksnetwerk rond de 'transitionele arbeidsmarkt' (5de kaderprogramma van de Europese gemeenschap) waarvan het CSB deel uitmaakt. Dit netwerk bereidt momenteel een onderzoeksprogramma voor dat ingediend zal worden in het 6de Kaderprogramma.
- De bevindingen van het onderzoek worden voorgesteld tijdens de jaarlijkse *European Conference on Educational Research*. Dit congres wordt georganiseerd door de *European Educational Research Association*.
- Het onderzoek zal resulteren in wetenschappelijke publicaties, in binnen- en buitenlandse tijdschriften (zoals bijvoorbeeld het Tijdschrift Over.werk, Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, Tijdschrift voor Onderwijsrecht en onderwijsbeleid, *Sociology of education*).
- Het onderzoeksproject kan input bieden aan het DIVA-jaarboek Levenslang Leren.

7. Curriculum Vitae van de onderzoeksverantwoordelijken

- **Lieve De Lathouwer**

Geboren te Deurne op 27.4.1959

adres werk: Universiteit Antwerpen – Stadscampus, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Prinsstraat 13, 2000 Antwerpen – tel. 03/220.43.30 – fax 03/220.43.25
 adres thuis: L. Brionstraat 17, 2610 Wilrijk (Antwerpen) – tel: 02/830.25.09
 e-mail: lieve.delathouwer@ua.ac.be

Diploma's

1977: diploma Hoger Secundair Onderwijs (Lyceum Antwerpen)
 1979: kandidaat in de politieke en sociale wetenschappen (UFSIA, 2x grote onderscheiding)
 1981: licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen (UIA, onderscheiding/grote onderscheiding)
 1996: doctor in de politieke en sociale wetenschappen (UIA)

Onderzoeksthema's

Arbeidsmarkt/werkloosheid
 Sociaal beleid/Sociale Zekerheid
 Inkomensverdeling/Armoede
 Gezin en Arbeid

Huidige Functies/Professionele ervaring

Lieve De Lathouwer is sinds 1986 onderzoeker op het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck (UA). Haar onderzoek situeert zich op het terrein van de empirische studie van de werking van de arbeidsmarkt en de sociale zekerheid en de gevolgen voor de inkomensverdeling, armoede en doelmatigheid van het sociaal beleid. In 1996 behaalde zij een doctoraat met de titel '*Universaliteit en selectiviteit in werkloosheidsstelsels*' (Universiteit Antwerpen, promotor Prof. dr. H. Deleeck). In dit werk analyseerde ze de werking van werkloosheidsstelsels ten aanzien van armoede, herintrede en legitimiteit. Ze is promotor van diverse onderzoeksprojecten rond arbeid, inkomen en sociaal beleid (de arbeidsmarkt en de welvaartsstaat, de werkloosheidsval, het Nederlandse poldermodel, impact van

schorsingen in de werkloosheidsverzekering voor herintrede en armoede, activerend inkomens- en arbeidsmarktbeleid, transitionele arbeidsmarkt en loopbanen). Haar methodologische ervaring situeert zich vooral op het vlak van kwantitatief onderzoek (grootschalige enquêtes bij gezinnen, sociale indicatoren, panel data, standaard en microsimulatie modellen en beleidsanalyse).

Lieve De Lathouwer is als deeltijds docent verbonden aan de Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen van de Universiteit Antwerpen (Arbeidsmarkt en Beleid, 10%, sinds 1998, en aan GAS-Programma Vrouwenstudies- Universiteit Antwerpen (Gezin en Arbeid, sinds 2000) en de Katholieke Universiteit Brussel (KUB, Samenleving: Feiten en Problemen /De Architectuur van de Welvaartsstaat, 15%, sinds 1996).

Internationale netwerken

- Lid van het internationaal netwerk rond 'Transitional Labor Markets' (coördinatie WZB Berlin en SISWO Nederland). Voorzitter van het TLM- Workpackage n° 5 'Active Labor Market policies' (2002-2005)
- Lid international COST Program A23, Active Labour Market Policies (co-ordination: Richard Blundell and Koen Teulings) (since January 2004)
- Lid van het SISWO netwerk (Instituut voor Maatschappijwetenschappen, Amsterdam),
- Lid van het (Nederlands en Vlaams) Genootschap voor Sociale Zekerheid .

Nationale Netwerken/Wetenschappelijke samenwerking

- Gemeenschappelijk Onderzoeksproject 'Administratieve Panel data over mobiliteit werkloosheid-werk', in samenwerking met Steunpunt voor Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming/KU-Leuven, (Agora Project 2004)
- Gemeenschappelijk Onderzoeksproject 'Zorg als een nieuw sociaal risico'. Een onderzoek naar de mogelijkheden om het kostwinnersmodel om te buigen naar een zorgondersteunend beleid voor gezinnen met kinderen, GOA (Bijzonder Onderzoeksfonds), in samenwerking met Koen Pelleriaux, Herman Meulemans, Jef Breda, Josse Van Steenberge, (2003-2006)
- Gemeenschappelijk Onderzoeksproject betreffende Sancties in de werkloosheidsverzekering in samenwerking met IRES-Université Louvain-la-Neuve (Bart Cockx) (2002-2003)
- Lid van het IUAP netwerk 'The New Social Question' (2000-2002) (coördinatie Bea Cantillon, co-promotoren: Mark Elchardus (VUB Brussel), Pierre Pestieau/Sergio Perelman (Université Liege), Philippe Van Parijs (Université Louvain-la-Neuve), Josse Van Steenberge/Stefaan Walgrave (Universiteit Antwerpen), Jef Breda (Universiteit Antwerpen).

Wetenschappelijke dienstverlening, Lidmaatschappen

- Lid van de Redactie van het Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken (sinds januari 2000)
- Lid Externe Adviesraad Duurzame Ontwikkeling, KBC-Bank (voor het aspect Sociaal Beleid in Ondernemingen) (sinds januari 2004)
- Lid evaluatie commissie COST A13, Europese Commissie (Changing labour markets, welfare policies and citizenship in Europe) (2003)
- Voorzitter van het Steunpunt Lokale netwerken Opleiding en Tewerkstelling (SLN, Koepel Vlaamse NGO's werkzaam rond arbeidsmarktgerichte trajecten van werklozen, sinds januari 2002)
- Consultant voor de Raad van Europa inzake werkgelegenheidsvraagstukken (2002).
- Gastdocente Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen (sinds 1999)
- Lid van de Commissie Financiering Kinderopvang, Kind en Gezin (1999)
- Lid van de externe evaluatiecommissie van het Steunpunt voor Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming, KU-Leuven (1999).
- Lid Raad van Bestuur van het Instituut Samenwerking Universiteit-Arbeidersbeweging (ISUA), meewerking aan ISUA-VOSEB-cursussen (opleidingen kaderpersoneel vakbeweging) (sinds januari 1999)
- Lid redactieraad Tijdschrift voor Sociologie (1991-1992)

Vroegere functies

- Coördinator van het Rural Development Project - Women Program TARDEP - Tanzania (1981-1985 (als NGO-coöperant met NGO Coopibo-Vredeseilanden Leuven).

Wetenschappelijke Prijzen

Prijs van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België in 1997 voor het werk *'Universaliteit en selectiviteit in werkloosheidsstelsels. Een vergelijkende studie van België en Nederland'* (proefschrift, promotor Prof. dr. H. Deleecq).

Lopende onderzoeksprojecten

- Opwaartse en neerwaartse mobiliteit bij werkenden en werklozen, Onderzoeksproject in het kader van het Onderzoeksprogramma 'Sociale Cohesie' van het Federaal Wetenschapsbeleid, 01.04.2003-30.06.2005 (promotor).
- Administratieve Panel data over mobiliteit tussen Werkloosheid-Werk' (in samenwerking met Steunpunt voor Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming/KU-Leuven), Agora Project, Federaal Wetenschapsbeleid, 2004-2006 (promotor).
- TLM.NET.Managing Social Risks Through Transitional Labor Markets, (voorzitter van het TLM-Workpackage n°5 'Active Labor Market policies') (coördinatie WZB Berlin en SISWO Nederland) (01.12.2002-31.12.2005).
- Zorg als een nieuw sociaal risico, GOA, Bijzonder Onderzoeksfonds Universiteit Antwerpen, 2003-2006 (co-promotor) (01.01.2003-31.12.2006).
- Luisternetwerk rond Sociale Onrechtvaardigheid, Koning Boudewijnstichting (01.01.2003-31.12.2004).

Selectie van vijf publicaties

- De Lathouwer, L., Bogaerts K. (2002), 'Financiële incentieven en laagbetaald werk. De impact van hervormingen in de sociale zekerheid en de fiscaliteit op de werkloosheidsval in België', *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 44jg, december 2002, nr 4, pp.615-690.
- De Lathouwer, L. (2003), 'Verafhankelijkheid en de actieve welvaartsstaat', in: Cantillon, B., Elchardus, M., Pestieau, P., Van Parijs, Ph. e.a. (eds.), *De nieuwe sociale kwesties*, Antwerpen/Apeldoorn, Garant, p. 175-208.
- De Lathouwer, L., Bogaerts, K. (2003), 'Het oneigenlijke gebruik van de werkloosheidsuitkering als zorguitkering. Een evaluatie van de impact van schorsing op herintredegedrag van werkloze vrouwen in België', in: van den Heuvel, N., van der Hallen, P., van der Lippe, T., Schippers, J. (eds.), *Diversiteit in levenslopen; consequenties voor de arbeidsmarkt*, Reed Business Information, p. 171-193.
- De Lathouwer, L. (2003), 'Reforming Policies and Institutions in Unemployment Protection in Belgium', in: Clasen, John, Ferrera Maurizio, Rhodes Martin (eds), *Welfare States and the Challenge of Unemployment. Reforming Policies and Institutions in the European Union*, Routledge, Series Political Economy of Welfare (forthcoming).
- De Lathouwer, L. (2003), 'Reforming the Passive Welfare State: Belgium's New Income Arrangements to Make Work Pay in International Perspective', in: Peter Saunders (ed), *Social Security and the Welfare to Work Transition*, Foundation on International Studies on Social Security, Volume Ten (forthcoming).

- **Bea Cantillon**

Geboren te Wilrijk op 6.12.1956
gehuwd met B. Bulcke (1978)
één dochter (1989)
één zoon (1996)

adres thuis: Bloemenlei 38 – 2640 Mortsel – tel. + fax: +32 (0)3.448.14.27
adres werk: Universiteit Antwerpen – Stadscampus, Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck,
Prinsstraat 13 – B-2000 Antwerpen – tel. +32 (0)3.220.43.38 – fax: +32 (0)3.220.43.25
e-mail: bea.cantillon@ua.ac.be

Opleiding

1974: diploma Hoger Secundair Onderwijs (O.-L.-Vrouwinstituut, Berchem)
1976: kandidaat in de politieke en sociale wetenschappen (UFSIA)
1978: licentiaat in de politieke en sociale wetenschappen (KUL)
1989: doctor in de politieke en sociale wetenschappen (UIA)

Wetenschappelijke onderscheiding

1990: drie-jaarlijkse P.W. Segersprijs voor het werk 'Socio-demografische veranderingen, inkomensverdeling en sociale zekerheid' (doctoraatscriptie)
2004: Francqui-leerstoel (Katholieke Universiteit Brussel)
2004: geassocieerd lid van de Klasse van de Menswetenschappen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten

Lopend onderzoek

- Kwaliteitsverbetering van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek door betere dataverwerkings- en analysemethoden, (Impulskrediet) (promotor) (2000.10.01-2005.09.30)
- European Network on Indicators of Social Quality (ENIQ), European Foundation on Social Quality c/o Felix Meritis (promotor) (2001.10.01-2004.09.30)
- Marie Curie doctoral training site in social policy and poverty research, Europese Commissie DG General Research (promotor) (2002.01.21-2006.09.20)
- Inkomensongelijkheid en sociale segmentatie, FWO (promotor) (2003.01.01-2005.12.31)
- Zorg als nieuw sociaal risico, Universiteit Antwerpen (GOA) (promotor) (2003.01.01-2006.12.31)
- Databank Statistische Informatie inzake Sociale Inclusie, DWTC (programma AGORA) (promotor) (2003.01.01-2004.12.31)
- Microsimulatiemodel Sociale Zekerheid, DWTC (programma AGORA) (promotor) (2003.01.01-2005.12.31)
- Assistentie imputatie EU-SILC-enquête (voorbereidende en uitvoerende fase), FOD Economie (NIS) (promotor) (2003.10.01-2004.05.31)
- Student in de 21 ste eeuw. Wegen naar een alternatieve studiefinanciering voor het hoger onderwijs, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (promotor) (2004.05.01-2005.06.30)

Onderzoeksthema's

Sociaal Beleid
Armoede
Inkomensverdeling
Sociale Zekerheid
Gender

Onderwijs

Cursus Samenleving: feiten en problemen (PSW, Rechten)
Cursus Sociaal Beleid (+ seminarie) (Licentie PSW, Rechten)

Professionele Activiteiten

Gewoon hoogleraar (UA)
Directeur Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck (UA)
Voorzitter van de Raad Wetenschappelijke en Maatschappelijke Dienstverlening (UA)
Voorzitter Beheerscomité Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers

Vroegere Professionele Activiteiten

Lid Belgische Senaat
Fellowship Universiteit Amsterdam (Siswo)
Voorzitter Algemene Vergadering Ufsia

Publicaties

Cantillon, B., Verbist, G., Baert, S., Van Dam, R. (2004), 'Studietoelagen té selectief?', *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, jrg.. 95, nr. 1, p.18-26.
Atkinson, T., Cantillon, B. (2002), *Social Indicators: the EU and social inclusion*, Oxford: Oxford University Press, 240 p.
Cantillon, B. (1999), *De welvaartsstaat in de kering*, Kapellen: Pelckmans, 317 p.
Cantillon, B., De Lathouwer, L., Marx, I., Van Dam, R., Van den Bosch, K. (1999), 'Sociale indicatoren 1976-1997', *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, jrg.41, 4, p.747-800.
Cantillon, B., Marx, I., Van den Bosch, K. (1997), 'The Challenge of Poverty and Social Exclusion', in: OECD (ed.), *Towards 2000: The New Social Policy Agenda*, Paris: OECD.

• Koen Pelleriaux

Geboortedatum: 2 juni 1968
Adres: Vandeweyerstraat 78, 1030 Brussel (Schaarbeek) – Te: 02.242.13.58 – GSM: 0496.38.13.58 – E-mail: koen.pelleriaux@chello.be
Werkadres: Universiteit Antwerpen – Campus Drie Eiken, Politieke en Sociale Wetenschappen, Universiteitsplein 1, 2610 Antwerpen (Wilrijk)
Tel: 03.820.28.74 – Fax: 03.820.28.82 – E-mail: koen.pelleriaux@ua.ac.be

Opleiding

Secundair onderwijs: Juni 1988: Don Bosco Halle, Technisch Instituut, richting Industriële Wetenschappen
Academisch onderwijs: Juli 1990: Vrije Universiteit Brussel, kandidaat Sociologie: grote onderscheiding
Juli 1992: Vrije Universiteit Brussel, licentiaat Sociologie: grote onderscheiding
November 2000: Vrije Universiteit Brussel, Doctor in de Sociale Wetenschappen: Sociologie op basis van het proefschrift: '*Het ontstaan van een demotiecultuur in het secundair onderwijs. Een cultuursociologische analyse van de nieuwe vormen van ongelijkheid en van de nieuwe sociale kwestie.*' (De faculteit ESP van de VUB kent bij het doctoraat op proefschrift geen graden toe.)

Loopbaan

- 4.7.1992 tot 30.9.1992: Voltijds wetenschappelijk medewerker, Centrum voor Sociologie, Vrije Universiteit Brussel: Onderzoek naar de gevolgen van werkloosheid.
- 1.10.1992 tot 30.9.1996: Aspirant van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek, verbonden aan het Centrum voor Sociologie, Vrije Universiteit Brussel: Onderzoek naar de gevolgen van werkloosheid voor de kinderen van de werklozen.
- 1.10.1996 tot 31.2.1997: Voltijds mandaatassistent Centrum voor Sociologie, Vrije Universiteit Brussel.
- 1.2.1997 tot 30.9.2000: Voltijds wetenschappelijk medewerker, Centrum voor Sociologie, Vrije Universiteit Brussel: Onderzoek naar de culturele gevolgen van de Nieuwe Sociale Kwestie.
- 15.09.2000 tot 14.09.2003: Deeltijds Docent Sociologie (2e jaar maatschappelijk assistent) aan de Irishogeschool Brussel (Deeltijds contract, nl. 5%)
- 1.10.2000 tot 30.9.2001: Voltijds wetenschappelijk medewerker, Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel: 'Evaluatie van het experiment modularisering in het secundair onderwijs'.
- Sinds 1.10.2001: Voltijds gastprofessor UIA (graad docent), belast met de vakken: onderwijsbeleid, cultuursociologie, onderwijssociologie, een leeronderzoek en een seminarie.

Prijzen

De Prijs P.W. Segers 2002 voor het werk: 'Demotie en Burgerschap: de culturele constructie van ongelijkheid in de kennismaatschappij'.

Lopend onderzoek

- tot 30.9.2004; In opdracht van het Departement Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (OBPWO 02.03): "Evaluatie van het experiment modularisering in het secundair onderwijs."
- 1.11.2002 tot 31.12.2004: In opdracht van het Nationaal Instituut voor de Statistiek: "Methodologie voor de opvolging van de volkstelling: luik opleidingsniveau van de bevolking."
- 1.1.2003 tot 1.2.2004: In opdracht van De Holebifabriek vzw: "De houding van de Vlaamse scholieren tegenover holebi's."
- 1.12.2003 tot 30.9.2004: In opdracht van het Departement Onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap: "Expert report on behalf of the OECD on Equity in the Flemish Community."
- 1.1.2004 tot 31.12.2007: "In opdracht van het FWO-Vlaanderen: De leefwereld en de tijdsbesteding van loopbaanonderbrekers in Vlaanderen."
- 1.2.2004 tot 28.2.2005: "In opdracht van Chiro Nationaal: De kwaliteit en de beschikbaarheid van lokalen voor plaatselijke chirogroepen."
- 1.4.2004 tot 31.3.2006: In opdracht van het Departement Onderwijs, administratie hoger onderwijs: "De kostprijs van een Erasmusuitwisseling voor de student."

Huidige lidmaatschappen

- Sinds 1998: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs: Stuurgroep INES – IEA.
- Sinds 1999: Stichtend lid van het Ondersteuningscentrum Allochtonen.
- Sinds 1999: Lid van de Raad van Beheer van het Vlaams Minderhedencentrum.
- Sinds 2000: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs: Stuurgroep schoolloopbaan.
- Sinds 2001: Wetenschappelijk adviseur in de Stuurgroep 'Masterplan Cultuur' van Telepolis Antwerpen.
- Sinds 2001: Lid van de wetenschappelijke adviesgroep van het Fonds P&V.
- Sinds 2001: Lid van de stuurgroep voor de projecten BSO/DBSO van de koepel van Vrije Centra voor Leerlingbegeleiding (VCLB).
- Sinds 2001: Redactielid van 'Samenleving en Politiek, tijdschrift voor een democratisch socialisme', uitgegeven door de Stichting Gerrit Kreveld

- Sinds 2002: Redactielid van 'School en Samenleving', uitgegeven door Wolters Plantyn Professionele Informatie.
- Sinds 2002: Plaatsvervangend lid van de Commissie inzake Leerlingenrechten, opgericht op basis van het Decreet van 28 juni 2002 betreffende gelijke onderwijskansen.
- Sinds 2002: Lid van het Bremberg-forum, denkgroep omtrent het Vlaams onderwijs.
- Sinds 2003: Lid van de Raad van Bestuur van ATEL v.z.w., opleidingscentrum informatica, telecommunicatie en administratie.
- Sinds 2003: Lid van de Raad van Bestuur van de Buurtontwikkelingsmaatschappij Antwerpen v.z.w.
- Sinds 2003: Lid van de stuurgroep welzijnscongres van de Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen – Nederland.
- Sinds 2004: Adviserend lid van de stuurgroep informatica van de Broeders van Liefde.

Publicaties

- Pelleriaux Koen (2001), *Demotie en Burgerschap. De culturele constructie van ongelijkheid in de kennismaatschappij*. Brussel: VUBPress, 255 p.
- Pelleriaux Koen, Tim Peeters & Mark Elchardus (2002), *Evaluatie van het project 'Modularisering in het secundair onderwijs'. Eindrapport van het project OBPWO 00.04*. Brussel: Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Sociologie, 185 p.
- Elchardus Mark, Ive Marx & Koen Pelleriaux (2003), 'De nieuwe sociale kwestie: begripsverduidelijking en hypothesevorming', in: Cantillon Bea, Mark Elchardus, Pierre Pestieau & Philippe Van Parijs (red.), *De nieuwe sociale kwesties*. Antwerpen – Apeldoorn: Garant, p. 11-30.
- Kavadia Dimokritos & Koen Pelleriaux (2003), *De productie van bevolkingsgegevens over het onderwijsniveau op basis van administratieve gegevens in de Vlaamse Gemeenschap. Eindrapport in opdracht van de Hoge Raad voor de Statistiek*. Brussel: Nationaal Instituut voor de Statistiek, 74 p.
- Elchardus Mark, Harry Parys, Tim Peeters & Koen Pelleriaux (2003), *Evaluatie van het project 'Modularisering in het secundair onderwijs'. Tussentijds rapport project OBPWO 22.03*. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

8. Deskundigen

Prof. Dr. P. de Beer
 Hoogleraar Arbeidsverhoudingen
 Amsterdams Instituut voor ArbeidsStudies (AIAS)
 Universiteit Amsterdam
 Plantage Muidergracht 4
 NL-1018 TV Amsterdam

Prof. Dr. Geert Kelchtermans
 Centrum voor Onderwijsbeleid en –vernieuwing
 Katholieke Universiteit Leuven
 Vesaliusstraat 2
 B-3000 Leuven

BIJLAGE: ONDERZOEKSVOORSTEL (max. 15 blz.)

1. Probleemstelling en afbakening

1.1. Kennis als sociaal risico, de rol van levenslang leren en het levensloopperspectief

Levenslang leren wordt vandaag beschouwd als een kernstrategie in de verdere evolutie naar een kennissamenleving. Dit blijkt zowel uit het Vlaamse beleid met het Actieplan ‘een leven lang leren in goede banen’ (2000) als op het internationale niveau met het Memorandum over levenslang leren van de Europese Commissie (2000) en de verdere aanpassing van de Europese richtsnoeren voor de Werkgelegenheid met meer nadruk op levenslang leren (Council of the European Union, 2003). Ook de OECD schenkt in verschillende publicaties aandacht aan levenslang leren (OECD, 2001 en 2004).

Onze kennissamenleving stelt steeds hogere eisen aan kennis en veelzijdigheid van competenties (Parsons, 1964). Een structureel probleem van vergrijzende Westerse economieën is het dreigend tekort aan menselijk kapitaal, waardoor bepaalde functies niet langer kunnen worden ingevuld. Bovendien is er sprake van snelle veroudering van kennis, wat regelmatige bijscholing en heroriëntering, en dus ook meer flexibiliteit in het studietraject, vergt (Elchardus, Marx en Pelleriaux, 2003). Ook de flexibilisering van loopbanen leidt tot een verschuiving van het accent op ‘volledige tewerkstelling’ naar ‘volledige inzetbaarheid’. Permanente ontwikkeling van kennis en vaardigheden komen hierbij centraal te staan. En de veroudering van de bevolking vraagt een continue investering in competenties over de levenscyclus. Wil men een cultuuromslag tot stand brengen waarbij mensen ook langer gaan werken over de levensloop, dan zal men meer dan ooit moeten investeren in het op peil houden en/of het heroriënteren van kennis en vaardigheden gedurende de ganse loopbaan.

De klassieke loopbaan met als tijdspad ‘studeren-werken-(vervroegd)rusten’ wordt als gevolg van deze ontwikkelingen sterk uitgedaagd. Zoals benadrukt wordt in het perspectief van de transitionele arbeidsmarkt zullen loopbanen meer transities vertonen, ook tussen werken en studeren, en zal de combinatie van werken en studeren aan belang winnen. Het beleid dient bijgevolg arrangementen te ontwikkelen die deze transities en combinaties stimuleren en ondersteunen (Schmid, 2002 en 2003; De Lathouwer, 2004).

Uit divers onderzoek blijkt dat de voordelen van een hoger scholingsniveau veelvuldig zijn: voor het individu verhoogt scholing de kans tot deelname aan betaalde arbeid en verlaagt ze het werkloosheidsrisico. Zo bedraagt anno 2002 de werkzaamheidsgraad voor hogeschoolden in Vlaanderen 84,2% tegenover 68,8% voor midden- en 45,1% voor lagereschoolden (Steunpunt WAV, 2003). Verschillende studies vinden een positieve impact van scholing op lonen (Bishop, 1997; OECD, 2003). Er zijn ook evidenties dat vorming en opleiding de herintredkans na onvrijwillige werkloosheid versnelt (Bishop, 1997; Ok en Tergeist, 2003). Voor de globale economie levert opleiding een bijdrage aan de economische groei (Hoge Raad voor de Werkgelegenheid, 2003). Vorming heeft ook een belangrijke sociale meerwaarde. Het draagt bij tot ‘actief burgerschap’ (Elchardus en Glorieux, 2002). Het heeft een gunstig effect op de deelname aan het sociale en politieke leven, de vermindering van de criminaliteit en de gezondheid (Deboosere en Page, 1997), hoewel het niet altijd duidelijk is in welke richting de causaliteit verloopt (CEDEFOP, 2002; Van Damme, 1998).

1.2. De rol van het Hoger onderwijs in het levenslang leren

In het licht van bovengeschetste ontwikkelingen neemt het faciliteren van de terugkeer van volwassenen naar het hoger onderwijs een relevante en specifieke onderzoeks- en beleidsplaats in. Hoewel 'leren' zich steeds meer dient af te spelen over de gehele levenscyclus, concentreren onderwijsfaciliteiten zich nog in overgrote mate op de vroege levensfase van de initiële formele scholing. In Vlaanderen heeft thans 27% van de 25 tot 64 jarigen een diploma tertiair onderwijs, wat in internationaal perspectief relatief hoog is (het OESO gemiddelde bedraagt 23%; VRIND 2002 en OECD, 2002). Door het faciliteren van deelname aan hoger onderwijs voor volwassenen krijgen mensen een 'tweede kans' om op latere leeftijd vooralsnog een diploma hoger onderwijs te behalen. Een 'tweede kans' beleid is een middel tot verdere noodzakelijke democratisering van het hoger onderwijs. Empirisch onderzoek wijst immers op een stagnerende onderwijsdemocratisering. Kinderen uit lagere sociale milieus hebben hun deelname aan het hoger onderwijs niet significant kunnen verbeteren ten opzichte van deze uit de hogere sociale strata (Tan, 1998; Van den Bosch et al., 2001). Een succesvol tweede kans beleid kan bovendien de grote 'uitval' uit het hoger onderwijs gedeeltelijk compenseren. Zo wijzen de slaagcijfers in het universitair onderwijs erop dat in het eerste jaar in de eerste cyclus slechts 49,8% van de studenten slaagt (53,5% bij de meisjes en 45,4% bij de jongens). In het hoger onderwijs liggen de slaagcijfers met 53,5% (57,8% bij de meisjes en 47,3% bij de jongens) iets hoger, maar ook hier wordt een significante uitval vastgesteld (periode 2000-2001, Vlaamse onderwijsindicatoren in internationaal perspectief, 2003).

Ondanks het politieke discours rond het belang van levenslang leren blijft de deelname van volwassenen aan (hoger)onderwijs nog gering. Volgens de Labour Force Survey nam in Vlaanderen in 2001 7,4% van de 25-64 jarigen (238.000 volwassenen) deel aan een opleiding (DIVA, Jaarboek levenslang leren, 2003). Vanaf 30 jaar daalt de opleidingskans snel. Het gaat om zeer diverse opleidingen, zowel om basisopleidingen, beroepsgerelateerde opleidingen, informatica, taal en andere opleidingen uit persoonlijke interesse, met een zeer diverse duurtijd. In de Scandinavische landen en het VK liggen de opleidingskansen voor volwassenen beduidend hoger met resp. 15,8% in Zweden, 17,7% in Denemarken, 19,2% in Finland en 20,9% in het VK. Cijfers voor 2002 lijken eerder te wijzen op een dalende in plaats van stijgende trend van het levenslang leren in Vlaanderen (van 7,4% in 2001 naar 6,7% in 2002). Ook op basis van andere bronnen (de IALS/International Literacy Survey opgenomen in de OECD-publicatie, *Education at a glance*) blijkt Vlaanderen comparatief laag te scoren inzake deelname aan opleidingsprogramma's.

Het hoger onderwijs vormt vandaag slechts een klein segment van het levenslang leren. Slechts 10% van alle volwassenen in opleiding werkt een basisopleiding in het hoger onderwijs af in voltijds of in deeltijds onderwijs. Bijna de helft van de opleidingen (46,4%) gaan over beroepsopleidingen, 18% over persoonlijke interesses, 16,2% gaat over ICT en slechts 9% over taalopleidingen. (o.b.v. de LFS, Jaarboek De Arbeidsmarkt in Vlaanderen, 2002). Uit divers onderzoek naar de determinanten van deelname aan volwassenenvorming blijkt dat een zeer diverse reeks van factoren een invloed spelen in de verklaring van niet-deelname aan opleidingen. Gebrek aan tijd of tijdsgerelateerde redenen zoals combinatie werk, gezin en studies blijkt één van de belangrijkste redenen, financiële factoren spelen een rol bij laaggeschoolden en gezinsverantwoordelijkheden zijn nog steeds een belangrijke hinderpaal voor vrouwen (OECD, 2003). Voor Vlaanderen bevestigt de APS survey 2002 deze resultaten. Tijdsgebonden factoren blijken ook hier de belangrijkste factor waarom personen geen opleiding opnemen (DIVA, Jaarboek levenslang leren, 2003: 41).

Het beleid in Vlaanderen en België heeft reeds verschillende initiatieven uitgewerkt die levenslang leren stimuleren. De laatste jaren werden substantiële inspanningen geleverd om deze initiatieven overzichtelijk in kaart te brengen (voor Vlaanderen, DIVA, Jaarboek levenslang leren, 2003; voor een vergelijking tussen de regio's zie Hoge Raad voor de Werkgelegenheid 2003). De inventaris wijst op een rijk scala van diverse faciliteiten zoals sociaal cultureel volwassenenvorming, onderwijs sociale promotie, basiseducatie, deeltijds kunstonderwijs en het opleidingsaanbod van de publieke arbeidsbemiddeling en de private spelers voor werklozen en werkenden.

Over de plaats van het hoger onderwijs voor volwassenen is echter zo goed als niets bekend. Niettemin bieden Hogescholen en Universiteiten vandaag reeds diverse faciliteiten aan ten aanzien van volwassenen die opnieuw gaan studeren bv. de werkstudentenprogramma's, het individueel aangepast onderwijs, het afstandsonderwijs (e-learning), open universiteit, etc. De initiatieven verschillen sterk naar disciplines. Sommige opleidingen zijn sterk arbeidsmarktgericht en richten zich naar specifieke knelpuntberoepen (bv. het opleidingsaanbod van hogescholen voor Bachelor verpleegkunde, leraars; handelswetenschappen). Andere opleidingen zijn algemener van aard bv. het aanbod van universiteiten in diverse richtingen van de menswetenschappen. Vandaag ontbreekt elk systematisch overzicht van het aanbod van deze diverse voorzieningen. Ook is er quasi geen kennis over het profiel en de ervaringen van de deelnemers aan volwassen hoger onderwijs. Een beperkt (leer)onderzoek bij werkstudenten aan de UA leert dat de meerderheid van de werkstudenten alleenstaand of kinderloos is en betaald werk heeft. Werkstudenten blijken gestresseerd te zijn door tijdsproblemen. De ervaringen met hun werkgever zijn niet eenduidig: sommigen durven niet over hun studies praten met hun werkgever uit angst verdacht te worden van loopbaan te willen veranderen. Anderen worden sterk ondersteund door de werkgever (Leeronderzoek UA, 2004).

De rol van hoge scholen en universiteiten zal op het terrein van het levenslang leren in de nabije toekomst ongetwijfeld toenemen. Met de ingrijpende hervorming van de aanpassing van het Vlaamse hoger onderwijs aan de 'Bologna verklaring', worden thans belangrijke opportuniteiten gecreëerd voor deelname van volwassenen aan het hoger onderwijs. Zo biedt het flexibiliseringsdecreet met o.m. de invoering van een ECTS-kredietpuntensysteem en de invoering van een Bachelor en Master met schakeljaren nieuwe kansen voor volwassenen om binnen de context van flexibele leerwegen een diploma hoger onderwijs te behalen. Systemen van opleidingskrediet, tijdskrediet, opleidingspremies, studeren met een werkloosheidsuitkering zijn belangrijke beleidsinstrumenten, die de transities tussen werken en studeren kunnen stimuleren. Ook alternatieve stelsels van studiefinanciering voor het hoger onderwijs kunnen leiden tot een grotere toegang en democratisering van het hoger onderwijs (Cantillon en Verbist, 2003; Cantillon en Verbist, 2004).

1.3. De verantwoordelijkheidsverdeling tussen diverse actoren in het beleid van levenslang leren

Levenslang leren verwijst naar een coherente benadering, die vraag en aanbod van formele en informele leermogelijkheden over de hele levenscyclus omvat. Het vertrekpunt ligt vooral bij de noden van de 'lerende' en de motivatie en capaciteiten tot zelfgestuurd leren staan centraal. Levenslang leren erkent ook een veelheid van objectieven, zoals economische, persoonlijke en sociale objectieven om te leren, die kunnen verschuiven over de levenscyclus (Europese Commissie, 2000).

Een centraal discussiepunt is de vraag naar de gemeenschappelijke verantwoordelijkheid van diverse actoren voor de uitbouw en de financiering van levenslang leren (het model van co-financiering, zie bv. Bassanini, 2004; OECD, 2003). In tegenstelling met het initiële onderwijs voor kinderen, zijn de leermotieven van volwassenen heterogener en verschuiven ze over de levensloop. Budget beperkingen laten niet toe dat publieke overheden uitsluitend de noodzakelijke financiële middelen voorzien voor een alomvattend beleid inzake levenslang leren. Omdat levenslang leren ook substantiële private returns genereert, wordt geargumenteed dat de financiële verantwoordelijkheid ook mede door bedrijven en werknemers moet gedragen worden. Anderzijds is er het argument van marktfalingen, dat overheidsoptreden op de opleidingsmarkt verantwoordt. Indien opleidingen volledig privaat zouden worden georganiseerd, zou er te weinig geïnvesteerd worden in opleiding. Werknemers zijn moeilijk te motiveren voor de (pre)financiering van hun opleidingskost, omdat ze onzeker blijven of de investering in opleiding direct zal vertaald worden in loonsverhogingen. Werkgevers zullen onzeker zijn of de opleidingsinvestering ten aanzien van hun werknemers rendeert voor het bedrijf omdat werknemers steeds het bedrijf kunnen verlaten, waardoor de investering ten goede komt aan concurrerende bedrijven. Dit alles roept de uitdagende vraag op hoe het overheidsbeleid incentieven kan stimuleren opdat werknemers en werkgevers meer investeren in vorming en hoe het beleid rond levenslang leren tussen de diverse actoren kan gecoördineerd worden.

2. Onderzoeksvragen

Met dit project willen we een inzicht verwerven in (1) het aanbod van het hoger onderwijs ten aanzien van volwassenen (de leermogelijkheden), (2) de vraag van volwassenen ten aanzien van het hoger onderwijs (de leerbehoeften) en (3) de middelen en instrumenten (de instituties) die Vlaanderen vandaag ter beschikking stelt om de terugkeer van volwassenen naar het hoger onderwijs te stimuleren en te ondersteunen.

Dit onderzoek zoekt naar een antwoord op de volgende concrete onderzoeksvragen:

1. Wat is de omvang, het profiel en de trends in het aanbod en de vraag naar hoger onderwijs bij volwassenen?
2. Wat is het profiel, de motivaties, de barrières en de ervaringen van de volwassenen die deelnemen aan het hoger onderwijs in Vlaanderen?
3. Welke inspanningen worden er vandaag reeds geleverd op het vlak van levenslang leren door de scholen, welke barrières ondervinden ze en welke mogelijke samenwerkingsverbanden werden reeds uitgewerkt op dit terrein (bv. samenwerking scholen, bedrijven en overheid).
4. Welke (Vlaamse, Federale) instrumenten bestaan er vandaag voor volwassenen die intreden en/of terugkeren naar het hoger onderwijs?

3. Onderzoeksplan en methodologie

Het project omvat vier luiken, die elk hun eigen methoden vereisen.

Luik 1: Inventarisering van vraag en aanbod van hoger onderwijs voor volwassenen op basis van de DTO (Databank Tertiair Onderwijs)

Op basis van *geregistreeerde gegevens in de DTO (Databank Tertiair Onderwijs)* van het Departement Onderwijs zullen omvang, profiel en trends in het aanbod en de vraag naar

hoger onderwijs bij volwassenen in kaart worden gebracht voor de periode 1999-2004. De DTO databank registreert alle studenten ingeschreven in het tertiair onderwijs (in 2003, 170.000 individuen). De data-bank is toegankelijk voor wetenschappelijk onderzoek. Er zal een aanvraag worden ingediend worden bij het Departement Onderwijs, waarbij de doelgroep 'volwassenen aan het hoger onderwijs' zal worden geïdentificeerd o.b.v. bv. leeftijd, reeds behaald diploma en inschrijving in een bepaalde opleiding/instelling. Dit bestand laat toe om enerzijds het aanbod in kaart te brengen (hogescholen en universiteiten die opleidingen voor volwassenen aanbieden). Anderzijds zal de vraag in kaart worden gebracht. Hierbij worden alle relevante beschikbare variabelen m.b.t. de ingeschreven studenten opgevraagd bv. persoonskenmerken zoals leeftijd, geslacht, nationaliteit, aantal gegevens i.v.m. schoolloopbaan bv. behaald diploma, gevolgde opleiding,... Er zijn geen gegevens beschikbaar over de beroepssituatie van de volwassen studenten. De databank bestaat sinds 1999-2000, wat het mogelijk maakt om *trends* te analyseren in het aanbod en de vraag voor de periode 1999-2004. In principe laat de data-bank ook toe om individuen te volgen over een beperkte tijdsspanne. Het aanvragen van de DTO is niet enkel noodzakelijk om de vraagstelling onder luik 1 te beantwoorden, maar zal ook gebruikt dienen te worden i.f.v. de steekproeftrekking van de survey (zie luik 2).

Luik 2: Explorerende survey bij volwassenen

Opzet survey

De beperking van de middelen laat niet toe om een grootschalige statistische survey te organiseren, waarbij naast de onderzoeksgroep (volwassenen die deelnemen aan het hoger onderwijs) ook een controlegroep is vereist. Dit is noodzakelijk om bv. zicht te krijgen op de motieven van volwassenen voor deelname en niet-deelname aan het hoger onderwijs of om het effect van deelname aan hoger onderwijs op de beroepsloopbanen te kennen.

Omdat het terrein van levenslang leren bij volwassenen en in bijzonder de deelname aan het hoger onderwijs, relatief onontgonnen wetenschappelijk terrein is, kiezen we in dit onderzoek voor een *explorerende survey*.

Deze survey bij de doelgroep van volwassenen in het hoger onderwijs moet ons toelaten om inzicht te verwerven omtrent het profiel, de motivaties, de barrières en de ervaringen in het hoger onderwijs. Hierbij zal o.m. aandacht uitgaan naar de erkenning van een veelheid van objectieven, zoals economische (bv. heroriëntatie op de arbeidsmarkt, kans tot promotie), persoonlijke en sociale objectieven (bv. sociale contacten) om te leren. Onderzoek suggereert tevens dat de tevredenheid en de motivatie nauw samenhangt met onderwijs dat voortbouwt op vroegere ervaringen en wanneer er mogelijkheid is tot controle en keuze in het leerproces (OECD 2004). De variatie van diverse formules van levenslang leren voor volwassenen, moet toelaten een zicht te krijgen op de sterktes en de zwaktes (kritische succesfactoren).

Vragenlijst

Concreet wordt gedacht om volgende dimensies in de vragenlijst te bevragen:

- Het profiel van deelnemers o.m. persoonlijke kenmerken (leeftijd, geslacht, nationaliteit), beroepssituatie, schoolloopbaan, gezins- en inkomenssituatie.
- Motivaties om opnieuw te gaan studeren.
- Informatiekanalen die hebben geleid tot de studiekeuze.
- Oordeel van relevante anderen uit de sociale omgeving.

- Problemen en barrières (bv. tijdsproblemen, transport, combinatie tussen werk, studie en gezin, financiële barrières, ondersteuning door de werkomgeving, negatieve ervaringen met scholing,...) ?
- Het gebruik van stimulerende maatregelen (bv. tijdskrediet, aanmoedigingspremies,...).
- De kostprijs van de opleiding (studiekost, kinderopvang, gedeerd loon).
- Studiecomfort van de opleiding (o.m. studentgerichte diensten).
- Oordeel over het opleidingsaanbod en de onderwijsformules (inhoud, lessenrooster, keuzevrijheid, groepswork, mogelijkheid tot zelfstudie, ...).
- Verwachte baten van de opleiding.
- Gevolgen van de deelname aan hoger onderwijs voor de loopbaan van de betrokkenen.

Steekproef

Er worden twee steekproeven getrokken:

- *Steekproef 1* omvat de doelgroep van volwassen studenten die in het Academiejaar 2004-2005 ingeschreven staat in het hoger onderwijs.
- *Steekproef 2* omvat eveneens de doelgroep van volwassen studenten, maar die reeds zijn afgestuurd (bv. zij die een 6-tal jaren geleden ingeschreven stonden). Dit opzet laat ons toe om een eerste zicht te krijgen op de gevolgen van de deelname aan het hoger onderwijs op de loopbaan van betrokkenen.

Voor beide groepen wordt een gestratificeerde toevalssteekproef getrokken. Hiervoor zal in eerste instantie gebruik worden gemaakt van de DTO/Databank Tertiair Onderwijs. Deze databank omvat een overzicht van alle opleidingen en instellingen die hoger onderwijs aan volwassenen aanbieden. Er zullen strata van universiteiten en hoge scholen, en binnen deze twee groepen verdere sub-strata van verschillende opleidingen, bepaald worden. Voor de eigenlijke selectie van de adressen zijn er in principe twee wegen. De gemakkelijkste weg zou bestaan uit een aanvraag van adressen bij de diensten van de DTO/Databank Tertiair Onderwijs. Navraag leert echter dat de kans om gepersonaliseerde gegevens te verkrijgen via deze weg zeer klein is. Indien dit wordt bevestigd zullen adressen worden aangevraagd rechtstreeks bij de hogescholen en universiteiten, die langs de Associaties zullen worden aangezocht voor medewerking. Er dient uitgezocht te worden of de adressenbestanden vooralsnog en mits toestemming van de instellingen via de DTO kunnen worden verkregen of dat deze rechtstreeks via de instellingen worden aangeleverd.

De enquête

De enquête zal uitgevoerd worden in twee stappen:

- (1) een korte dieptebevraging bij een beperkte groep volwassenen (individueel of via focusgroep), die richtinggevend zal zijn voor de uitwerking van de eigenlijke vragenlijst.
- (2) een post-enquête (als alternatief te onderzoeken: een e-mail enquête/website-enquête) bij een 2000 volwassenen.

Luik 3: Kwalitatieve bevraging bij hogescholen en universiteiten

Een kwalitatieve bevraging van een beperkt, maar representatief, aantal hogescholen en universiteiten kan een beter inhoudelijk zicht verschaffen over de inspanningen die reeds worden geleverd op het vlak van levenslang leren, over de barrières die scholen ondervinden in de organisatie van het levenslang leren, over mogelijke samenwerkingsverbanden die

bestaan (bv. tussen scholen, bedrijven en overheid) en over de middelen die vanuit de scholen zelf worden ingezet. Voor de kwalitatieve bevraging wordt er een selectie gemaakt op basis van de verdeling van opleidingen in de DTO databank. Met deze instellingen worden gesprekken gevoerd aan de hand van een gestructureerde leidraad (open vragen).

Luik 4: Inventarisering en analyse van stimulerende maatregelen en de omvang der middelen

In dit luik brengen we de Vlaamse en Federale instrumenten in kaart, die intrede en/of terugkeer van volwassenen naar het hoger onderwijs in Vlaanderen ondersteunen. Belangrijke instrumenten op Vlaams niveau zijn de aanmoedigingspremie opleidingskrediet, die gecombineerd kan worden met het federale tijdskrediet en de opleidings- en begeleidingscheques. Op het federaal niveau is er het tijdskrediet, het betaald educatief verlof en de mogelijkheid om te studeren met een werkloosheidsuitkering (de vrijstellingen omwille van studies). Deze stelsels geven volwassenen de tijd om te leren en dekken gedeeltelijk de directe opleidingskosten en de indirecte kosten van inkomensderving. Daarnaast bestaan er ook maatregelen gericht op bedrijven bv. de opleidingscheques voor bedrijven en het hefboomkrediet. We analyseren deze maatregelen vanuit hun sterktes en zwaktes ten aanzien van de terugkeer van volwassenen naar het hoger onderwijs. Bijzondere aandacht zal worden besteed aan de flexibele mogelijkheden om werk en studies te combineren/af te wisselen. In het kader van de combinatie van werk en studies is ook het flankerende beleid zoals een toegankelijke en flexibele kinderopvang belangrijk. Op basis van administratieve en budgettaire gegevens becijferen we de budgettaire kost van deze instrumenten.

Het tijdsbestek van dit onderzoek laat geen mogelijkheid om een grondige analyse te maken van buitenlandse lessen en ervaringen ten aanzien van maatregelen inzake levenslang leren en hoger onderwijs (bv. Scandinavische landen). Op basis van een beperkt aantal overzichtsartikelen (bv. Bassanini 2004) zullen we in onze beleidsconclusies een aantal inzichten uit buitenlandse ervaringen rond levenslang leren aanbrengen ter stimulering van het beleidsdebat in Vlaanderen.

Bibliografie bij het onderzoeksvoorstel

- Bassanini, A. (2004), *Improving Skills for More and Better Jobs? The Quest for Efficient Policies to Promote Adult Education and Training*, Paris: OECD.
- Bishop (1997), 'What we know about Employer-provided Training: a review of the literature', *Research in Labour Economics*, vol. 16, p.19-87.
- Cantillon, B., Verbist, G., Baert, S., Van Dam, R. (2004), 'Studietoelagen té selectief?', *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, jrg.. 95, nr. 1, p.18-26.
- Cantillon, B., Verbist, G. (2004), *Student in de 21ste eeuw, Wegen naar een alternatieve studiefinanciering voor het hoger onderwijs*. Onderzoeksproject in het Programma Onderwijskundig Beleids- en praktijk gericht wetenschappelijk onderzoek-Vlaanderen 2003.
- CEDEFOP (2002), *Objectif compétence: former et se former*, OPCE, Luxembourg.
- Council of the European Union (2003), *Adopted Employment guidelines*, Official Journal of the European Union, 22 July 2003, Brussels.
- De Lathouwer, L. (2003), *Opwaartse en neerwaartse mobiliteit in loopbanen van werkenden en werklozen*, Onderzoeksproject in het kader van het Meerjarig Onderzoeksprogramma over Actuele Problemen m.b.t. de Sociale Cohesie, Federaal Wetenschapsbeleid, 2003-2005.
- De Lathouwer, L. (2004), *From Passive to Active Management of the Unemployment Risk: What can we learn from Transitional Labour Markets?*, Position Paper for Work Package 5 of the Transitional Labour Markets Network, Paper for the TLM Workshop, Rotterdam 26 and 27th April 2004, 22 p. (unpublished paper).
- Deboosere, P., Page, H. (1997), *Socio-economic differentials in mortality in Belgium: new data on the role of education*. Paper presented on the Meeting of the European Association for Population Studies, Cracow, Poland, June 1997.
- Elchardus M., Marx, I., Pelleriaux, K. (2003), 'De nieuwe sociale kwestie: begripsverduidelijking en hypothesevorming', in: Cantillon, B., Elchardus, M., Pestieau, P., Van Parijs, Ph. e.a. (eds.), *De nieuwe sociale kwestie*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant, p.11-30.
- Elchardus, M., Glorieux, I. (2002), *De symbolische samenleving. Een exploratie van de nieuwe sociale en culturele ruimtes*. Tiel: Lannoo, 421 p.
- Europese Commissie (2000), *Memorandum van de Commissie van 30 oktober 2000 over levenslang leren*, Brussel.
- Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (2003), *Verslag 2003, Deel 1: De Belgische arbeidsmarkt in 2003, Deel 2: Vorming en opleiding: tewerkstellingsleutels*, Brussel: FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg.
- Leeronderzoek UA (2004), *Studiecomfort aan de UIA, Studentenonderzoek onder begeleiding van B. Dehertogh en D. Mortelmans*, Faculteit PSW Drie Eiken, Academiejaar 2003-2004.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (2001), *VRIND 2000 Vlaamse Regionale Indicatoren*. Brussel: Administratie Planning en Statistiek, Departement Algemene Zaken en Financiën, 368 p.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, (2003), *Levenslang en levensbreed leren in Vlaanderen. Gegevens, ontwikkelingen en beleidsmaatregelen*. Jaarboek Levenslang Leren, Dienst Informatie, Vorming en Afstemming (DIVA).

- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Onderwijs (2003), *Vlaamse onderwijsindicatoren in internationaal perspectief*, Brussel.
- OECD (2001), *Thematic review on adult learning: highlights, emerging issues and lessons to date*, Paris: OECD.
- OECD (2003), *Upgrading workers skills and competencies, Chapter 5*, Employment Outlook 2003.
- OECD (2003), *Education at a glance*, Paris.
- OECD (2004), *Life Long Learning*, Policy brief, OECD Observer, February 2004.
- Ok, W., Tergeist, P. (2003), 'Improving Workers' skills: Analytical Evidence and the Role of the Social partners', *OECD Social, Employment and Migration Working papers*, N°10, Paris.
- Parsons, T. (1964), 'The school class as a social system: some of its functions in American society', in: Parsons, T. (ed.), *Social structure and personality*. London: The free press of Glencoe, p.129-154.
- Pelleriaux, K. (2001), *Demotie en burgerschap. De culturele constructie van ongelijkheid in de kennismaatschappij*. Brussel: VUBPress, 255 p.
- Schmid, G. (2002), 'Transitional Labour Markets and the European Social Model: Towards a New Employment Compact', in: Schmid, G., Gazier, B. (ed.), *The dynamics of full employment. Social Integration through Transitional Labour Markets*, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA: Edward Elgar, p.393-435.
- Schmid, G., Schömann, K. (2003), *Managing Social Risks through Transitional Labour Markets: Towards a European Social Model*, Second draft of the Seminal paper for the TLM Network, WZB Berlin, 37 p.
- Steunpunt WAV (2003), *Jaarboek Arbeidsmarkt in Vlaanderen*, Leuven.
- Tan, B., (1998), *Blijvende sociale ongelijkheden in het Vlaamse onderwijs*, Berichten / UFSIA, Centrum voor Sociaal Beleid, Antwerpen, mei, 32 p.
- Van Damme, D., Legiest E. (1998), *Educatieve strategieën van primaire actoren in volwasseneneducatie*. Onderzoeksrapport 1. Participatie van Vlaamse volwassenen aan volwasseneneducatie, Vakgroep Onderwijskunde, Universiteit Gent.
- Van den Bosch, K., Tan, B., De Maesschalck, V. (2001), *'Zo vader, zo zoon' of 'Ieder naar zijn verdienste'?* *Intergenerationele mobiliteit inzake opleidingsniveau van Vlaamse mannen in de 20ste eeuw*, Berichten / UFSIA, Centrum voor Sociaal Beleid, Antwerpen, december, 23 p.
- Vlaamse Regering (2000), *Actieplan 'Een leven lang leren in goede banen'*, Brussel, 20 p.
- Zwick, T., 'Vocational and Continuing Training', in: Marx, I., Salverda, W. (eds.), *Low-wage Employment in Europe: Perspectives for Improvement*, LoWER 'European Low-wage Employment Research Network' (forthcoming).